

Onderzoeksverslag WarmThuis

Human Included

Door: Sandra Schouwstra, MA

Onder leiding van: Prof. dr. Anja Machielse

Datum: 7 oktober 2018

Geen kant en klaar antwoord

WarmThuis

Middenin de weilanden

In de luwte van een lange dijk ligt het terrein van WarmThuis locatie Oterleek, bestaande uit een grote stolpboerderij en meerdere bijgebouwen. Te midden van die gebouwen, waarin de woningen allemaal op de begane grond gevestigd zijn, ligt een pleintje met een gazon in het midden. Op het gazon staat een wasmolen. Tussen de gebouwen door, en vanuit de woningen, kijk je op de weilanden uit. Aan de ene kant staan paarden en de andere kant koeien. Bij de ingang van het terrein is een soort konijnenberg gemaakt; een heuvel met gaten waar de konijnen dit keer in verstopt blijven. Verder is er een grote vogelkooi op het terrein met parkieten en duifjes. In een van de bijgebouwen, een omgebouwde stal, bevindt zich een klein atelier waar druk geschilderd wordt. Achter de atelierruimte liggen een paar jonge koeien in het stro. In deze stal is ook het praathuis gevestigd; hier worden verschillende activiteiten georganiseerd, maar de ruimte kan ook door bewoners gehuurd worden, bijvoorbeeld voor verjaardagen en jubilea.

De dag begint aan de keukentafel met koffie, koekjes en de krant van vandaag erbij. Margo, een van de twee zorgmedewerkers die aanwezig is in deze woning, leest af en toe een bericht voor. In elke woning wonen zes mensen; vijf zitten er rond de tafel en een bewoner zit in de zithoek. Margo: "Ik kies de berichten met onderwerpen die aanspreken." Tegen Peter: "Kijk, dit gaat over PSV." Tegen mij: "Peter komt namelijk uit Eindhoven." Even later haalt zorgmedewerker Tineke de accordeon van Jannie erbij. Jannie speelt twee liedjes. Iedereen beweegt en/of zingt mee. Marco, die aan de kop van de tafel zit en moeilijk kan praten, krijgt tranen in zijn ogen. Daarna speelt Peter iets op zijn mondharmonica.

Niet voor elkaar gekozen

Marie is bewoonster van het eerste uur; ze woont hier sinds de start van WarmThuis. Ze vertelt hoe ze het vindt om hier te wonen: "In het begin was het heel erg wennen." Zorgmedewerker Margo helpt haar vertellen: "Ja, want Marie kwam uit hartje Amsterdam. Dat was natuurlijk veel levendiger." Marie: "Ja, het is hier wel rustig." Over haar medebewoners zegt Marie: "Niet iedereen is hetzelfde. Je hebt ook mensen die niet veel praten. Je moet je aanpassen, niet gaan schelden."

Karin, de coördinator externe diensten die mij vandaag heeft ontvangen, stelt dat mensen in een zorginstelling niet voor elkaar hebben gekozen, zo ook bij WarmThuis. "Je hebt huizen waar ze mensen uit 't Gooi bij elkaar zetten en mensen uit de Jordaan bij elkaar, enzovoort, maar dat doen wij niet. In de samenleving zitten we ook allemaal bij elkaar." Wel wordt bij de plaatsing gelet op de enigszins gelijke verdeling van mannen en vrouwen en dat een persoon met beginnende dementie niet op een woning komt waar alleen mensen met vergevorderde dementie wonen.

Gerda laat me haar persoonlijke kamer zien en vertelt over haar contact met andere bewoners: "Het is wel moeilijk, ik vertel niet zomaar wat er met mij aan de hand is, en als er 5, 6 mensen om me heen zijn dan is dat te veel voor me. (...) Het is wel eens onrustig, nou dan ga ik hier heen." Haar kamer is ingericht met een hoekbankje, twee kasten, een bed waar haar pyjama netjes opgevouwen op ligt en er is een wasbak. Boven haar bed hangt een hekwerk waaraan allemaal foto's en kaartjes van familie en naasten zijn geclippt. "Dat hebben mijn kinderen gedaan," vertelt ze.

Meebewegen met de behoeften van de bewoners

Zorgmedewerker Tineke vertelt over haar ervaringen in andere instellingen: “Ik heb ook in gewone zorginstellingen gewerkt, zowel bij instellingen met een ziekenhuis-stijl als kleinschalig wonen, en ik merk heel erg het verschil; hier laat je veel meer de vaste structuur los. Natuurlijk heb je ongeveer om half acht of acht uur ontbijt en lunch om half een en een fruitmoment ‘s middags, maar je laat je toch vooral leiden door de bewoners, door de behoeften van de bewoners.”

“In de ochtend is er een extra helpende, dus dan sta je met z’n tweeën tot kwart over twaalf. ‘s middags sta je alleen, maar collega’s van de andere huisjes zijn dichtbij en je kunt hen bellen als je even hulp nodig hebt. Die extra helpende is een luxe,” vertelt zorgmedewerker Petra, “die vaak wordt ingezet om eropuit te gaan met de bewoners.” Er zijn verschillende activiteiten voor bewoners, maar de activiteiten bestaan in eerste instantie uit dingen die bewoners thuis ook zouden doen: eten, drinken, schoonmaken, de was doen.

Terwijl ik zit te praten met Marie, zie ik dat Jannie zorgmedewerker Tineke helpt met het ophangen van de was. Als Margo me later rondleidt door de woning, staat Jannie in de gang te stofzuigen. Margo vertelt dat Jannie altijd gewend is geweest om het huishouden te doen en dat ze dat ook moest van huis uit.

Margo: “Voordat iemand hier komt wonen, gaan we naar diegene thuis en dan heb je een intake. Hoe heeft iemand geleefd, wat zijn haar of zijn voorkeuren, wat was haar of zijn dagritme, wat vindt zij of hij lekker om te eten.” Margo vertelt over de relatie die bewoonster Jannie met haar moeder had en wat voor effect dat op haar heeft. “Het gaat dus om het levensverhaal van iemand. Je krijgt verder ook info van de bewoner zelf en wanneer familie langs komt.”

Margo laat het voorraadhoek zien, waar ook het ‘kantoor’ is. De deur is open en bewoners mogen binnenlopen om iets uit de voorraad te pakken. Rapporteren gebeurt eigenlijk nooit in dit kantoortje, maar meestal in de woonkamer zodat de zorgmedewerker bij de bewoners kan blijven. Het past binnen de visie van WarmThuis om zoveel mogelijk in de buurt van de bewoners te blijven.¹ Door de vertrouwdheid met de zorgmedewerker, voelen de bewoners zich thuis en raken ze niet ongerust. In lijn met deze visie heeft elk huisje z’n eigen zorgteam, waardoor er niet steeds nieuwe gezichten zijn.

Ik vraag hoe ze omgaan met interesses, hobby’s en voormalige beroepen van mensen. Margo geeft een voorbeeld: “Meneer Wetering is leraar wiskunde geweest, en hij is een hele precieze man, hij legt altijd alles netjes neer. Hij gaat ‘s nachts nog wel eens dwalen, met name naar de woonkamer. Daar leggen we dan dat stapeltoernspel (Jenga) neer, en lepeltjes. Die gaat hij dan netjes opstapelen.” Verder laat ze zien dat ze hem een map met ruitjespapier hebben gegeven; hij heeft er figuren in getekend, en wiskundige vergelijkingen in opgeschreven.

Er zijn twee bewoners die hun kat mochten meenemen. Er wordt natuurlijk altijd bekeken en overlegd of dit kan in de desbetreffende woning. Een van die bewoners is inmiddels overleden, maar de kat woont hier nog steeds. Wanneer ik samen met Hanneke het oude brood aan de twee geiten ga geven, lopen we door de moestuin. Zorgmedewerker Yvette, die met ons meeloopt, vertelt me dat er een bewoner is die de moestuin onderhoudt. Er is een klein kasje waarin tomaten en komkommers groeien. Yvette: “Die eten we dan lekker bij de pasta bijvoorbeeld.” Er bloeien ook goudsbloemen en dahlia’s in de tuin. Samen bloemen knippen voor in huis, “dat is ook een leuke activiteit om met de mensen te doen!” zegt Yvette.

¹ Zie visiedocument WarmThuis (pp. 7-8): <http://warmthuis.nl/wp-content/uploads/2015/04/Visiedocument-WarmThuis-versie-1.0.pdf>

Activiteiten en uitjes

Dat er geluisterd wordt naar de bewoners zelf blijkt uit de manier waarop de activiteiten vorm krijgen. Zo was er een bewoner die wilde weten hoe het met hem verder zou gaan, nu hij wist dat hij Alzheimer had. Hij had behoefte om hierover te praten. Er is toen een praatgroep opgezet, onder leiding van de psycholoog, waarin mensen hun ervaringen met dementie uitwisselen. Zo is het ook gegaan met de handwerkclub. En met het geheugenkoor. Er was zoveel animo voor het geheugenkoor van Alkmaar dat gericht is op mensen met beginnende dementie die nog thuis wonen, dat WarmThuis zelf ook een geheugenkoor heeft opgericht. Marie en Peter nemen deel aan beide koren. De behoeften die bewoners uiten, zijn leidend in de keuze en opzet van activiteiten.

Ook op de dagbesteding, die 'soos' wordt genoemd, wordt in samenspraak met de bezoekers bepaald wat de activiteiten van die dag zullen zijn. Marit, medewerker in het logeershuis, heeft bedacht om met het stralende weer vandaag met het busje naar het strand te gaan om daar te wandelen en te lunchen. Zij informeert onder de gasten uit het logeershuis, de soos en de permanente bewoners wie er mee wil. Dan gaan ze samen in het busje op pad.

Het logeershuis: een voorproefje van WarmThuis

Het logeershuis, gelegen op de eerste verdieping van de stolpboerderij, dient verschillende doelen. Het logeershuis is het bedoeld als vakantieplek voor mensen met dementie die nog thuis wonen. Karin vertelt dat ze gezorgd hebben dat het logeershuis zoveel mogelijk op een hotel lijkt. De kamers zijn ook ingericht als hotelkamers; elk met een eigen badkamer. Alleen het hoog-laag-bed herinnert eraan waar we zijn. Volgens Karin hebben de meeste mensen echt het gevoel dat ze op vakantie zijn: "Bij acht van de tien mensen gaat het goed. Soms worden mensen toch onrustig of willen ze naar huis." Als iemand echt weg wil, dan gaat hij naar huis, soms wordt opvang door familie geregeld. De verzorgers hebben ook wel eens een afstreekkalender gemaakt voor iemand die uitkeek naar zijn terugkeer naar huis. De regel is dat logeren vrijwillig is.

De logeerpartij is vaak bedoeld om de mantelzorg een zorgpauze te geven. Karin vertelt dat ze familieleden nadrukkelijk adviseert om eerlijk aan hun naasten te vertellen waarom ze gaan logeren in het logeershuis van WarmThuis, ook als dat is omdat de mantelzorg moet uitrusten. Verblijf in het logeershuis is ook een manier om de logé kennis te laten maken met WarmThuis. Bewoners van het logeershuis trekken op met de andere bewoners en kunnen gebruik maken van de soos. Ze krijgen zo een goede indruk van WarmThuis. Dit helpt de logé en diens naasten om te bepalen of WarmThuis een permanente woonplaats kan worden.

Zo ging het bijvoorbeeld bij Koos, die zes weken geleden is overleden. Ik ontmoet Ellen, de vrouw van Koos, op de woning waar haar man gewoond heeft. Zij is hier om samen met de zorgmedewerkers en bewoners terug te kijken op die tijd. Als Ellen binnenkomt herkent bewoner Peter haar meteen en hij geeft haar een knuffel. Bij de uitgeleide van Koos heeft Peter iets op z'n mondharmonica gespeeld. "Dat was zó mooi!", vertelt Ellen.

Ellen vertelt dat Koos eerst heeft gelogeerd in het logeershuis. Ze waren daarvoor al bij meerdere instellingen gaan kijken, maar Koos wilde nergens wonen: "Nee, daar ga ik niet heen!" Ze kregen toen WarmThuis getipt. Koos is er gaan logeren toen thuis de badkamer werd verbouwd, dat kwam handig uit. Hij kon toen meteen het hele terrein bekijken en hij zei: "Nou, daar zou ik wel willen wonen." Als ik vraag wat hem aantrok in deze locatie zegt Ellen: "Hij heeft altijd van dieren gehouden en van vrijheid en dat vond hij hier."

Ontschotting binnen de schotten

WarmThuis is een bopz-instelling en moet daarom aan de voorwaarde voldoen dat het terrein afgesloten is en bewoners zich daar niet zomaar buiten kunnen begeven. Karin zegt daarover: “Dat wil je ook niet met deze doelgroep.” In de omgeving is veel water; het risico dat er iets gebeurt is groot.

Binnen de grenzen van het WarmThuis-terrein is het onderwerp veiligheid een onderwerp waarover medewerkers bewust reflecteren. Zo is er onderling overleg geweest of de voordeuren van de huisjes op het terrein 's nachts op slot gedraaid moeten worden. In die discussie werd duidelijk dat bewoners en medewerkers iets anders verstaan onder veiligheid. Sommige medewerkers hebben het gevoel dat ze de bewoners te veel opsluiten als ze de deur dicht doen; ze vinden dat bewoners ook 's nachts mogen staan en gaan waar willen, mits ze op het terrein blijven. Een bewoner van de woning voor jonge mensen met dementie werd echter onrustig van een voordeur die niet op slot was. Hij deed thuis immers ook altijd de voordeur op slot voor het slapen. Voor zorgmedewerkers was dit uiteindelijk doorslaggevend; ze deden de deur op slot, maar deden hem vaak later die nacht weer open als meneer eenmaal lag te slapen.

Bij WarmThuis wordt zeer terughoudend omgegaan met vrijheidsbeperkingen vertelt Karin. Ze vertelt over de situatie van Daan, een meneer met Parkinson die steeds vaker viel. Daan had vanaf het begin aangegeven dat vrijheid heel belangrijk voor hem is. Hij zit nu in een rolstoel, maar wel een rolstoel zonder voorblad. Zo heeft hij de ruimte om vrij te bewegen: hij beweegt zijn rolstoel voort met zijn voeten. Hij zegt daar zelf over: “Ik probeer wel eens wat.” Ook nu blijft het risico op vallen. Daan is een keer uit z'n rolstoel gevallen, maar omdat hij altijd aan judo heeft gedaan, brak hij in een reflex z'n val met een koprol. In overleg met Daan en zijn partner hebben de zorgmedewerkers besloten om deze vrijheid voor hem te behouden en dat, in ieder geval voor nu, het risico op vallen wordt aanvaard.

Gerda, een bewoonster van de woning voor jonge mensen met dementie, vertelt hoe het is om hier te wonen. “Ik mis m'n man heel erg. Daar ben je dan eigenlijk van gescheiden.” Ze gaat verder: “ik wil graag mensen helpen en dan haal ik bijvoorbeeld even een brood hier.” Over het contact met de zorgmedewerkers zegt ze: “Ze weten het dan heel goed allemaal: Dan wil ik een ijsje halen, maar ja dat moet je hier vragen, terwijl... ik kan dat toch?”

Petra, een zorgmedewerker van het huisje voor jonge mensen met dementie, vertelt dat bewoners soms wel weg willen: “Mensen gaan wel eens op zoek naar huis, maar dan lopen we met ze mee, een rondje, en als we hier dan weer terugkomen is dit weer bekend en veilig.” Ze vertelt dat sommige bewoners zelfstandig gaan wandelen. Die krijgen dan een gps-systeem mee om in de gaten te houden of ze niet verdwalen. Op dit moment is er één bewoner op deze locatie die op die manier zelf gaat wandelen.

Petra vertelt over een jonge bewoner die altijd heel veel aan sport deed. Die klom zo over het hek heen, omdat hij zo graag wilde bewegen. In overleg met deze bewoner is er toen een sportactiviteit opgezet. Een keer in de week gaan ze naar het sportcentrum en daar trainen ze met een speciale instructeur. “Hoewel er dan ook gewoon andere mensen aan het sporten zijn, hoor.” Verder gaan ze ook wel eens naar het zwembad in de buurt.

Los van de bezoeken aan het sportcentrum, het geheugenkoor, het zwembad en een paar bewoners die naar de kerk gaan, wordt ‘de samenleving met name naar binnen gehaald’. Vrijwilligers

en stagiaires leggen een verbinding met de samenleving. Verder zijn enkele medewerkers gastsprekers op het ROC. Op die manier laten ze de stem van mensen met dementie horen, terwijl de bewoners beschermd blijven en hun anonimiteit is gewaarborgd.

Maatwerk, ook in de toekomst

De coördinator externe diensten Karin vertelt dat de visie van WarmThuis op papier logisch klinkt, maar dat zich in de dagelijkse zorgpraktijk steeds dilemma's voordoen. Zoals het risico op vallen bij Daan. Dit zijn zaken die per geval in het multidisciplinair overleg en met de betrokken familieleden worden besproken. Problemen worden niet meteen opgelost met medicatie, maar in eerste instantie wordt gekeken wat het zorgteam kan doen in de benadering van bewoners. Maar vanwege de veiligheid van medebewoners kun je niet helemaal zonder medicatie. Beleid ten aanzien van dilemma's, vraagstukken en problemen is altijd maatwerk. Er is geen kant-en-klaar antwoord.

Voor maatwerk is het nodig dat je elkaar als bewoners, familieleden en zorgmedewerkers goed kent. Dat is een van de redenen waarom WarmThuis een kleine organisatie moet blijven. Maar gezien de lange wachtlijst en het willen uitdragen van de WarmThuis-visie, vormt dat wel een dilemma. Daarom is besloten dat nieuwe vestigingen drie jaar lang worden ondersteund en opgeleid in de WarmThuis-visie, waarna ze met een eigen directeur en raad van toezicht zelfstandig verder kunnen.

Alle namen in dit verslag zijn gefingeerd.